

Károli Gáspár Református Egyetem
Hittudományi Doktori Iskola

Balogh Róbert

Misszió az Ószövetségben
/A szövetségkötések fényében/

Tézisfüzet

Témavezető: Dr. Egeresi László Sándor

A Hittudományi Doktori Iskola vezetője: Prof. Dr. Balla Péter

Budapest

2023

Bevezetés

Dolgozatom egy olyan, elsősorban bibliai-teológiai, exegetikai kérdést jár körül, amely meggyőződésem szerint nem pusztán teoretikus értelemben vett szellemi kihívás, de úgyannyira az egyházi élet valóságában is megjelenő kérdés, mellyel minden történelmi egyház küzd. Az egyház missziójának alapvetéséről, megerősítéséről, felfrissítéséről van szó, melynek gyökerei már az Ószövetségben kimutathatók. Mindazonáltal az már viszont súlyos elméleti teológiai kérdés, hogy Izrael, mint elsősorban vallási közösség, hogyan mutat fel JHVH-val kapcsolatára, illetve hogyan értelmezi önmagát ebben a meglehetősen privát kapcsolatban. Értelmezésem szerint még a leginkább exkluzívnak tekinthető kapcsolati rendszerben, a szövetségben is fellelhetők olyan inkluzív elemek, amelyek eligazodási pontként állhatnak a mindenkori bibliaolvasó előtt.

A dolgozat felépítése is ezt a metódust követi, a szövetségek exegetikai, vallástörténeti értelmezését tárja az olvasó elé. A kanonikus sorrendet követve igyekszem helyes kérdések feltétele mellett adekvát válaszokat találni olyan problémákra, amelyek nemcsak missziológiai vizsgálódásunkat, de azok újszövetségi megalapozottságát is segíthetik. Munkámban az elmúlt évszázad kutatástörténetét alapul véve vizsgálom a szövetség jellegét, nyelvészeti és strukturális tartalmát, legfontosabb szöveghelyeit.

A disszertáció bibliai íve igen nagy: a Noéval kötött szövetségtől jut el az intertestamentális irodalomig, külön részt szentelve a Holt-Tengeri tekercsek témánkat érintő irodalmának. A Noahita szövetséget követően Ábrahámmal, a hit ősatyjával kötött szövetség főbb kontúrvonalait rajzoltam föl, melynek szerves részét képezi a körülmetélkedés elméleti és gyakorlati háttére is, kiegészülve az Izmaelnek adott ígéretekkel. Mindezt a Sinai-nál megkötött szövetség elemzése követi, mely szoros összefüggésben áll Mózes személyével is, aki, mint közös szabadító ős képe jelenik meg előttünk, meglehetősen összetett személyiséggel. Hasonlóan összetett Dávid, illetve a dávidi királyság intézménye is, amely a dolgozat következő nagy logikai egységét képezi, válaszokat keresve arra a kérdésre, hogy hogyan viszonyul Jeruzsálem, Sion, a jeruzsálemi királyság, illetve az ebbe a szövetségbe vetett reménység másokhoz. A prófétai irodalomról szólván, mely dolgozatom hatodik fejezete elsősorban Deutero-Ézsaiás Sionról, népekről alkotott víziójának sajátos szemüvegünkön keresztüli vizsgálata áll, kiegészülve Jeremiás, Új Szövetségről szóló próféciaival. Az utolsó előtti fejezetben pedig, mint azt már fentebb említettem a Qumráni szövegek idegenekkel és szövetséggel kapcsolatos szövegeit vizsgálom, különös tekintettel a Damaszkuszi Iratra. A dolgozat utolsó, nyolcadik fejezetében pedig az ókori zsidó misszió lehetséges voltát, illetve az

Újszövetséggel való lehetséges kapcsolódási, illetve érintkezési pontjait vizsgálom, melyet a dolgozat legvégén egy, a dolgozat lényegi részét leíró összefoglalás követ.

Az alapvetést jelentő biblica-teológiai monográfiák és tanulmányok mellett igyekeztem a Rabbiniikus Irodalom kapcsolódó részeit is idézni, feldolgozni, ezáltal is tágítva azt a teológiai horizontot, amelyen értelmezni próbáljuk a felmerülő kérdéseket. Mindezeket túl az ókorból ránk maradt, Biblián kívüli irodalmat is segítségül hívom, ezáltal is felmutatva irodalmi és vallástörténeti párhuzamokat, összefüggéseket. Mindezeket túl, ahol csak lehetséges volt, igyekeztem a dolgozatot tematikus exkurzusokkal is színesebbé tenni, ezáltal is tovább segítő a témában való elmélyedésünket, kiegészítve azokat további irodalmi ajánlásokkal is.

A Disszertáció Tézisei

1. A szövetség fogalma alapvetően határozza meg a Héber Biblia irodalmát. Olyan összekötő kapocsként áll előttünk, mely a teljes Ószövetségen végig ott húzódik.
2. A Héber Biblia *terminus technikus*a, amelyet a legtöbbször használ a szövetség kifejezésére a בְּרִית, leginkább abban az értelemben használatos az Ószövetségben, mint Isten kegyelmi kapcsolata a hívekkel. Általánosabb értelemben két államnak vagy társadalmi csoportnak a szerződésen alapuló szövetségi kapcsolatát jelenti.
3. A szövetség bibliai értelemben vett használata elválaszthatatlan az Ókori-Közel-Kelet irodalmától, abban a kontextusban született, és mind tartalmában, mind műfajában követi az elsősorban Hettita szövegeket, mely leginkább az ÚR-Vazallus szövetségi minta képét szolgáltathatta a Héber-Biblia számára.
4. A Noéval kötött szövetség erősen merít elsősorban a Babiloni irodalomból, ám a történet végső kicsengése, illetve megokolása nem ugyanaz: míg a babiloni történet az ártatlanok halálának okait keresi elsősorban, addig a bibliai történet azt emeli ki, hogy számára mennyire fontos az emberi élet.
5. A szövetség jeleként az égen megjelenő szivárvány kifejezés fordítása meglehetősen problémás. A קֶשֶׁת kifejezés a legtöbb esetben ugyanis harci íjat jelent, és nem szivárványt. Mindennek természetesen a saját vallástörténeti háttérét is megtalálhatjuk. Ugyanis míg a „harcos Isten” képe a kánaáni panteonban elsősorban

romlást hozott a világra, addig JHVH ennek „ellenpárjaként” éppen azáltal a harci íj által védelmezi meg a világot Noé történetében.

6. A Noahita parancsolatok, mint a szövetség legalapvetőbb elemei megjelennek az Ap.Csel. 15. részében is, mint amely a pogányból lett keresztyénekre is kötelezőnek tekintendő. Következésképpen tehát a legáltalánosabb, legszélesebb körre érvényes szövetségi alapvetésnek tekinthetjük a Noahita szövetség kereteit.
7. Az Ábrahámval kötött szövetség alapjaiban határozza meg az Újszövetséget saját fogalom és keretrendszerében. Mindazonáltal Izmael, illetve Hágár személye nem tekinthető egyértelműen negatívnak, sőt, JHVH ígéretei neki is szólnak. A P szerző szemében Ábrahám egy olyan „ökumenikus” közös ősnak tekinthető, aki, mint összekötő kapocs áll előttünk.
8. A körülmétkedés értelmezése már az Ószövetségben sem egyértelműen csak és kizárólag a testi jelre vonatkozik, sokkal inkább egy lelki, egzisztenciális állapotra, amelyben az ember elismeri maga fölött Úrnak az Istent. A körülmétkelés elsősorban, (bár nem kizárólag) egy belső lelki folyamat.
9. Ábrahám, mint az első „jövevény” szolgáltatja az alapot ahhoz a látásmódhoz, mely végig kíséri a teljes Héber Bibliát: Izrael maga is jövevény volt, ezért alapvető etikai és szociális elvárás a felénk való nyitottság. Izrael alapvető egzisztenciális valósága kell, hogy legyen a szociális érzékenység, és az elnyomottak mellett való kiállás.
10. Az Ex 19, 6 alapján Izrael minden tagja papi funkcióval rendelkezik abban az értelemben, hogy fel kell mutatnia JHVH-val való kapcsolatára mások számára. Mindez természetesen nem jelenthető ki egyértelműen, hiszen a מְמַלְכֶת בְּהַגְּנִים kifejezés fordítása, már önmagában egy interpretációs kulcs.
11. A Dávidi királyság, mint ahogyan Izrael sem tudta betölteni paradigmátikus szerepét. Ám ennek igényét az Ószövetség, annak etikai értelmében soha nem adta föl mindezek ellenére sem. Az ilyen jellegű reménységek és váradalmak teljes eszkatológiai távlatokban való értelmezése távol áll a Héber Biblia látásától, különösen igaz ez a Sion-Énekek gyűjteményére.
12. Deutero-Ézsaiás igehirdetése, látomásai alapján mediátori szerepben látja Izraelt a népek számára, tegye ezt akár aktív, akár passzív formában.
13. A régebben kötött szövetségekhez Izrael nem tartotta magát, ezért egy teljesen új szövetségre volt szükség a Jer 31, 31-34 szerint. Ez a szövetség, hasonlóan a körülmétkeléshez elsősorban belső változást kell, hogy jelentsen, ami a teljes emberi

egzisztenciát érinti. Ez a szövetség már nem választható, nem opcionális, hanem az egyetlen lehetséges útja az embernek.

14. A Holt-Tengeri tekercsek szövegei a szövetséget elsősorban önmagukra, a qumráni közösség tagjaira értelmezték. S bár olybá tűnik, hogy alapvetően negatív felhanggal rendelkeznek a pogányok kérdésében, ám azt is szükséges látnunk, hogy legtöbbször a hivatalos zsidó vallással szemben is ezt teszik. Mégis, az általuk oly fontosnak tartott, JHVH-hoz fűződő legszorosabb kapcsolat vonzóvá tehetette a JHVH hitet mások számára.
15. A zsidóság nem tekinthető semmiképpen sem aktív misszionáló vallásnak, ám a JHVH-val kapcsolatuk vonzóvá lehet a nem-zsidók számára is, mely alapvetően határozta meg az Újszövetség teológiai látásmódját is. A prozelita szerzés az ókorban közismert tény, mely törekvés, polemikus értelemben minden valószínűség szerint ott állnak a Páli Levelek mögött is.